

KUMRÎ'NİN KENZÜ'L-MESÂİB *İNDE KERBELA'NIN ÖN ŞEHİDİ MÜSLİM B. AKİL Pre-Martyr Of Karbala In The Kenzû'l-Mesaib Of Kumri Müslim B. Akil

Muzaffer KARATAŞ¹

¹Dr., MEB, Kahta/Adıyaman, muzaffer.karatas@hotmail.com, orcid.org/0000-0001-9793-3533

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 03.12.2021
Kabul/Accepted: 30.01.2022

DOI:10.20322/littera.1031902

Anahtar Kelimeler

Müslim, Akil, Kumri, Kerbela, Maktel.

ÖZ

Kerbela hadisesi, Hz. Muhammed'in (sav) "benim dünyadaki reyhanım" dediği biricik torunu Hz. Hüseyin ve beraberindeki yetmiş iki kişinin şehit edildiği İslam tarihinin en vahim hadiselerinden biridir. Kerbela hadisesi yaşanmadan hemen önce Yezid ve askerleri Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt'e yakın olan kişileri şehit etmeye başlamışlardır. Bu trajedinin ön şehitlerinden biri Müslim b. Akil'dir. Kerbela hadisesi yüzyıllar içerisinde Arap, Fars ve Türk edebiyatında çokça işlenmiştir. Hatta Hz. Hüseyin'in şehadetini konu edinen eserler zamanla edebî bir tür hâline dönüşmüş ve "Maktel" ya da "Maktel-i Hüseyin" adını almıştır. Kerbela hadisesini konu edinen eserlerden biri de doktora çalışması olarak incelediğimiz ve 19. yüzyılda yazılmış olan Mirza Muhammed Naki (Kumri)'nin *Kenzû'l- Mesaib* adlı eseridir. Eserde Hz. Hüseyin ile birlikte ailesi de sıkça şiirlerde işlenmiştir. Söz konusu eserde dikkat çeken şahsiyetlerden biri Hz. Hüseyin'in elçi olarak Küfe'ye gönderdiği ve Küfe'de şehit edilen amcaoğlu Müslim b. Akil'dir. Çalışma, *Kenzû'l-Mesaib*'de Kerbela'dan hemen önce şehit edilen Müslim b. Akil'in şehadetini anlatmaktadır.

ABSTRACT

Karbala incident Hz. Muhammad (sav) is his only grandson, whom he calls my basil in the world, Hz. Hussein and seventy-two people with him martyred, it is one of the most serious events in the history of Islam. Just before the incident of Karbala, Yazid and his soldiers started to martyr Hz. Hussein and those who were close to his family. Mislim b. Akil is one of Karbala has been frequently discussed in Arabic, Persian and Turkish literature over centuries. even th Works dealing with the martyrdom of Hz. Hussein turned into a literary genre over time and took the name of "Maktel" or " Maktel-i Hüseyin". One of the Works dealing with the event of Karbala is the book of Mirza Muhammed Naki. *Kenzû'l-Mesaib* which was written in the 19th century. In the work, together with Hz. Hussein, his family is often mentioned in poems. One of the prominent figures in the work in question is Müslim b. Akil, the son ofon uncle, who was sent to Kufe as an amboassador by Hz. Hussein and who was martyred in Kufe. The study describes the martyrdom of Müslim b. Akil who was martyred just before Karbala in *Kenzû'l-Mesaib*.

Keywords

Müslim, Akil, Kumri, Karbala, Maktel.

Atıf/Citation: Karataş, M. (2022), "Kumri'nin Kenzû'l-Mesaib'inde Kerbela'nın Ön Şehidi Müslim b. Akil", *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 8/1, 161-192.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Muzaffer KARATAŞ, muzaffer.karatas@hotmail.com

* Yukarıda adı geçen eser, Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ danışmanlığında tarafımızca doktora tezi olarak çalışılmıştır. Künye: Mirza Muhammed Naki (Kumri) ve *Kenzû'l- Mesaib* (İnceleme-Metin-Dizin), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Diyarbakır, 2021.

GİRİŞ

Tüm İslam âlemini derinden yaralayan olaylardan biri olan Kerbela hadisesi, Hz. Muhammed'in (sav) biricik torunu olan Hz. Hüseyin ve beraberindeki yetmiş iki kişinin 10 Muharrem 61/ 10 Ekim 680'de Kerbela denilen yerde şehadetiyle sonuçlanan trajik bir olaydır. Bu vahim hadise yüzyıllar içinde birçok divan şiiri tarafından konu edilmiştir. Bu hadiseyi konu edinen eserlerden biri 19. yüzyılda yazılmış olan Mirza Muhammed Naki (Kumrî)'nin Kenzü'l- Mesâib adlı eseridir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra başlayan halifelik kavgaları, sonucu dinî ve siyasi olayların başlangıcı olacak bir faciaya kapı aralamıştır. Hz. Peygamberden sonra sırası ile Hz. Ebû Bekir (632-634), Hz. Ömer (634-644), Hz. Osman (644-656) ve Hz. Ali (656-661) halife olmuştur. Hz. Osman'ın yeğeni ve o dönemde Suriye valisi olan Muaviye b. Ebû Süfyan, Hz. Ali'nin halifeliğini kabul etmemiştir. Hz. Ali ile Muaviye arasında gerçekleşen Siffin Savaşı ve Hakem Olayı neticesinde yeni halife Muaviye olmuştur. Hz. Ali'nin büyük oğlu Hz. Hasan halife olmuşsa da Muaviye'ye karşı koyacak askeri gücü olmadığından onun hilafetini kabul etmek zorunda kalmıştır. Muaviye'den sonra oğlu Yezid halife olmuştur. Yezid halife olur olmaz ilk iş, Hz. Hüseyin'in kendisine biat etmesini istemiştir. "Hz. Hüseyin hilafeti meşru hakkı kabul ettiğinden Yezid'in halifeliğini kabul etmemiştir." (Güngör, 2015: 773).

Hz. Hüseyin, Yezid'in biat almak için kendini rahat bırakmayacağını biliyordu. Artık kendisine buralarda huzur verilmeyeceğinin farkındaydı. "Hz. Hüseyin, Muaviye'nin hilafeti döneminde yıllar yılı taraftarlarını sabra davet etti ve Muaviye ölene kadar onun aleyhinde herhangi bir harekete kalkışmalarını istedi. Muaviye'nin ölüm haberi ve Medine'den Mekke'ye hicret ettiği bilgisinin yayılmasıyla birlikte Şiiler ne yapmaları gerektiğini öğrenmek için İmam'a mektup yazdılar." (Hâdimeniş, 2019: 64). Tam bu sırada Kûfe'deki Hz. Hüseyin taraftarları ona mektuplar yazarak ve elçiler göndererek Onu Kûfe'ye davet etmişlerdir. Mektup kısaca şöyleydi: "Biz Kûfe'de bir öndere, lidere sahip değiliz. Öyleyse bizim yanımıza gel. Ümit ediyoruz ki, Allah senin vesilenle bizi doğru ve hak yol üzerinde birleştirir. Biz Kûfe valisinin kıldıracağı namazlara katılmıyoruz. Eğer senin geleceğini bilsek onu bu şehirden kovarız ve Allah'ın izniyle onu Şam'a yollarız." (Hâdimeniş, 2019: 66). Kûfeliler iki ay içinde Hz. Hüseyin'e yaklaşık 12 bin mektup göndermişlerdir.

Kûfelilerin bu açık daveti üzerine Hz. Hüseyin de bir mektupla kısaca şöyle cevap vermiştir: "Bana mektuplar ve elçiler aracılığıyla oraya gelmemi ve önderiniz olmamı istediğinizi bildiriyorsunuz. Kardeşim ve amcamın oğlu olan, ailem halkından güvendiğim Müslim b. Akil'i size gönderiyorum. Sizin hâl ve gidişinizi, işinizi ve görüşünüzü inceleyip bana yazmasını kendisine emrettim. Eğer Müslim, durumun size bana yazdığınız mektuplardaki gibi olduğunu bildirirse hemen hazırlanır, yanınıza gelirim." (Köksal, 2008: 49).

Hz. Hüseyin Kûfe'ye elçi olarak Müslim b. Akil'i göndermiştir. Ancak bu sırada Hz. Hüseyin ile bazı Kûfelilerin mektuplaştığı haberi Yezid kuvvetlerinin kulağına gitmiştir. Kûfelilerin Müslim'e biat etmelerini engellemek isteyen Yezid ilk iş olarak Ubeydullah b. Ziyad'ı Kûfe valiliğine atamıştır. Kendisinden bir an önce göreve başlayarak Müslim b. Akil'i yakalamasını emretmiştir. Ubeydullah b. Ziyad şehre kılık değiştirerek girmiş ve halkın durumunu öğrenmeye başlamıştır. Hatta İbn Ziyad'ı Hz. Hüseyin zannedenler bile olmuş ve onu "Hoş

geldin ey Resulallah'ın oğlu." diye karşılaşmışlardır. Bu durum karşısında İbn Ziyad Kûfelileri toplamış ve onları ya kendisine taraf olmak ya da Hz. Hüseyin'le birlikte kendisine düşman olmakla tehdit etmiştir.

Müslim b. Akîl ise Hz. Hüseyin'in kendisine verdiği görevi yerine getirmek ve durumu anlamak için toplantılar yapmaya başlamıştır. Zamanla Müslim taraftarlarını yanına çekmeyi başaran İbn Ziyad, Müslim'i saklandığı bir evde yakalamıştır. Müslim, Hicri 60 yılı Zilhicce ayının dokuzunda çarşamba günü Kûfelilerin gözü önünde şehit edilmiştir. Durumdan habersiz Hz. Hüseyin yolda bir konaklama yerinde Kûfe'den gelmekte olan şair Ferezdak ile karşılaşmış ve ona Kûfe'nin son durumunu sormuştur. Ferezdak cevaben: "Halkın gönlü seninle, ama kılıçları senin aleyhine." demiştir. (Muhaddisî, 2018: 182).

Daha sonra Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt'inin Fırat nehri kenarında etrafı sarılmış, içme suyuna ulaşmaları engellenmiş ve bu yolla Hz. Hüseyin mahiyetiyle birlikte biata zorlanmıştır. Hz. Hüseyin ve beraberindekiler on gün susuz bırakıldıktan sonra şehit edilmişlerdir. "10 Ekim 680'de Hz. Hüseyin'le Emevi hükümdarı Yezid kuvvetleri arasında cereyan eden Kerbela Savaşı, İslam tarihinin en önemli olaylarından biridir. İslam tarihinde büyük öneme sahip olan bu trajik olay, güncelliğini her zaman muhafaza etmiştir. "Hz. Hüseyin'in acıklı sonu İslam edebiyatında başlı başına bir tür oluşturmuştur. Özellikle olayın yıldönümlerinde ve çeşitli taziye törenlerinde okunmak üzere Şii şair ve edipleri tarafından "maktel" veya "maktel-i Hüseyin" denilen mersiye ve okuma parçaları keleme alınmıştır." (Fiğlalı, 1998: 523). Maktel-i Hüseyin türünde yazılmış olan eserlerden biri de çalışma konumuz olan *Kenzü'l-Mesâib*'dir ve mersiye türünde yazılmış bir eserdir.

Bu çalışmada, Kumrî'nin *Kenzü'l-Mesâib* adlı doktora tez çalışmamız olan eser incelenmiş ve içinde Müslim b. Akîl'in anlatıldığı bölümlerin oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. Çalışma Müslim'in hayatı, eserin içinde yer aldığı başlık ve bölümlerin özellikleri, Kûfe'ye gönderilmesi, Kûfe'de yaşadıkları, şehit edilişi ve şehadetinden sonra yaşananlar olmak üzere alt başlıklara ayrılarak konu incelenmiştir.

1. Müslim b. Akîl'in Hayatı

Müslim b. Akîl'in hayatı ile ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Özellikle de Kûfe'de şehit edilişinden önceki dönem hakkında sağlıklı bilgi bulunmamaktadır. Müslim'in doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. "Müslim, Allah elçisinin Hakk'a yürüyüşünden on yıl kadar sonra dünyaya gelmişti. Kerbela katliamı sırasında henüz otuz dokuz yaşındaydı." (Kılıç, 2017: 168). Medine'de yaşadığı düşünülürse doğum yeri olarak Medine gösterilebilir. Babası Hz. Ali'nin büyük kardeş olan Akîl'dir. Annesinin adı hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Bazı kaynaklarda Hülya bazı kaynaklarda da "Halile isminde Nabatlı bir cariye." şeklinde bilgiler yer almaktadır. (Yiğit, 2006: 91). Ebülfazl Hâdimenîş "*Sabahın Elçisi Hz. Müslim b. Akîl*" adlı eserinde Müslim'in annesinin isim ve hüviyeti hakkında çok farklı rivayetler olduğunu söylemiştir. Buna göre bazı rivayetler onun köle olduğu ve Akîl tarafından Şam'da satın alındığı yönündedir. Bazıları adının Huleyle, bazıları Aliye ve bazıları da Halbe olduğunu savunurlar. (Hâdimenîş, 2019: 30). Müslim, fakir bir ailede doğmuştur. Henüz genç yaşlarındayken babası Akîl vefat etmiştir. Müslim'in kaynaklarda net olarak bilinmemekle birlikte on sekiz veya yirmi kardeşinin olduğu

farklı kaynaklarda geçmektedir. Hatta kardeşlerinden Ali ve Cafer'i Behnesa'da¹ savaş meydanında birlikte savaşırken şehit vermiştir.

Müslim'in küçük yaşlardan itibaren cesur biri olduğu kaynakların verdiği bilgilerdendir. Cesareti ve yiğitliği ile meşhur olmuş bir kişidir. Siffin Savaşı'nda da Hz. Ali'nin ordusunun sağ kanat komutanı olarak savaşmıştır. "Müslim, Akîl'in en yiğit evladıydı. Abdullah b. Zübeyr onun yiğitliğini şöyle tasvir eder: O, kızlardan daha hayâ sahibi ve kılıçtan daha keskin bir yiğitti. Müslim, Ali'nin (a.s.) öğrencisiydi ve yiğitliği ondan öğrenmişti. Asla savaş meydanından kaçan bir düşmanı takip etmemiş, hiçbir şekilde büyüklük taslamamış ve daima başkalarını kendine öncelemiştir." (Hâdimeniş, 2019: 38).

Kur'an-ı Kerim'de de belirtildiği üzere "Temiz kadınlar temiz erkekler içindir."² Müslim, Hz. Hüseyin'in kızı Rukayye ile evlenmiştir. Bu evlilik, onun Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt'e olan sevgisini ve yakınlığını arttırmıştır. Kaynaklarda Müslim'in çocuklarının sayısı ve adları ile ilgili ihtilaf söz konusudur. Kimi kaynaklarda dört, kiminde beş, kiminde de yedi isim geçmektedir. Adı zikredilen çocuklar şunlardır: Muhammed, İbrahim, Ali, Abdullah, Hamide(Atike), Müslim, Abdurrahman, Ubeydullah, Ahmed gibi. Söz konusu çalışmamızda şiirlerin içinde adı geçen iki çocuğu dikkat çekmektedir. Bunlar İbrahim ve Muhammed'dir. Hatta Müslim, Kûfe'de şehit edildikten sonra İbrahim ile Muhammed esir alınmış ve İbn Ziyad'ın adamları tarafından başları kesilerek şehit edilmişlerdir.

Müslim b. Akîl'den en çok bahsedilen savaş aylarca süren Siffin Savaşı'dır. Onun bu kahramanca ve yiğitçe duruşu Hz. Hüseyin tarafından Kûfe'ye elçi olarak gönderilme sebeplerindendir. Müslim adının kaynaklarda geçen en önemli yönü Kûfe serüvenidir. Bu serüven onun şehadeti ile başlayan ve kanlı Kerbela trajedisine sonuçlanan İslam tarihinin en önemli hadiselerinden biri olmuştur. Müslim b. Akîl, Hicri 60 yılı Zilhicce ayı arefe günü Kûfe'de şehit edilmiştir. Kabri Kûfe'de, Kûfe Mescidi'nin yanındadır.

Kaynaklarda Müslim, Hz. Hüseyin tarafından Kûfe'ye elçi olarak gönderilmesi ve Kûfe'deki yiğitliği ile; Kûfeliler de vefasızlıkları ile ünlenmişlerdir. "Kûfeliler, tarihte vefasızlıkları ve zayıf inançlarıyla tanınan bir topluluktur. Hatta bu yüzden 'el-Kûfî lâ yûffî' (Kûfeli vefa etmez!) ifadesi, ötelerden beri halk dilinde söylenegelen bir deyim olmuştur." (Muhaddisî, 2018: 325).

Müslim b. Akîl, edebî eserlerde özellikle Kerbela hadisesinin işlendiği *Makel-i Hüseyin* türünde yazılmış eserlerde sıkça adı geçen bir şahsiyettir. Nitekim o, Kerbela'nın ön şehididir. Kerbela'dan önce Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt yolunda şehit olmuştur. Fuzuli, *Hadîkatu's-Suedâ* adlı eserinin sekizinci bölümünde "Akîl Oğlu Müslim'in Şehadeti" başlığı altında Müslim'in Kûfe'ye gidişi, orada yaşadıkları ve kendisiyle birlikte çocuklarının şehadetini anlatmıştır. Müslim ismi Kerbela şiirlerinin geçtiği her yerde mutlaka geçmektedir. (Çağlayan 1997:122).

2. Kenzü'l-Mesâib'de Müslim b. Akîl

Kumrî, *Kenzü'l-Mesâib* adlı eserinde Kerbela konusunu işlerken 123 başlık altında şiirler yazmıştır.

¹ Kuzey Afrika'da bir bölgenin ismidir. Mısır'da Nil Nehri'nin batı yakasında geniş ve verimli bir coğrafyadır.

² Nur Suresi, 26. Âyet.

Bu başlıkların büyük çoğunluğunda Hz. Hüseyin anlatılmakla birlikte az da olsa ehlibeytten olan şahısların anlatıldığı başlıklar da mevcuttur. Müslim b. Akîl, bunlardan biridir. Eserde, 13 başlık altında toplam 1711 beyit ve 6 dörtlükte Müslim'in hikâyesi anlatılmıştır. Müslim anlatılırken kronolojik bir düzen takip edilmiştir. Öyle ki eserde Müslim'in Kûfe'ye gönderilmesinden önceki zamandan başlanarak şehadeti sonrası yaşananlara kadar bir sıralama söz konusudur. Eserde olay akışı belli bir düzen içinde verilmiştir. Ayrıca Kumrî, Müslim'i anlatırken eserin çeşitli başlıklarında ayrı ayrı ele almaktan ziyade 13 başlığı arka arkaya gelecek şekilde işlemiştir.

Eserde başlık adlarının seçimi Müslim'in başından geçen ve şehadeti ile sonuçlanan bu vahim olayı anlatır nitelikte sıralanmıştır. Genellikle 'Meclis' başlıkları altında bir sıralama yapılmıştır.³

Müslim b. Akîl, eserde 46. başlıktan başlanılarak anlatılmış ve 58. başlığın sonunda da hikâyesi sona erdirilmiştir. Eserin tamamı manzum olduğu için Müslim'in anlatıldığı bölüm de manzumdur. Eserin genelinde seçilen nazım birimi beyittir. Müslim'in anlatıldığı bölümler, ölümünün anlatıldığı kısım hariç beyitlerle yazılmıştır. Sadece 52. başlık içinde 'Murabba' başlığı altında 6 dörtlük yazılmıştır.

Eserin genelinde olduğu gibi Müslim'in anlatıldığı bölümlerde de mesnevi nazım şekli kullanılmıştır. Vezne genel anlamda dikkat edilmiştir ancak duygu yoğunluğunun olduğu ve özellikle mesaj içeren bölümlerde bazen veznin göz ardı edildiği söylenebilir.

Müslim'in anlatıldığı bölümlerde duygu yoğunluğu oldukça fazladır. Kumrî, özellikle Müslim'in şehit edileceği sırada yaşadıklarını kendi ağzından duygu yüklü şiirlerle dile getirmiştir. Aynı şekilde babalarının şehadeti sonrası Müslim'in oğulları İbrahim ve Muhammed'in esir alınmaları ve şehit edilme anları da kendi ağzlarından söylenen şiirlerle oldukça içli bir anlatımla dile getirilmiştir. Müslim'in anlatıldığı bölümlerin dili sade, açık ve anlaşılırdır.

2.1. Müslim b. Akîl'in Kûfe'ye Gönderilmesi

Kenzü'l-Mesâib'de Kumrî, Müslim b. Akîl ile ilgili yazmış olduğu ilk başlık altındaki şiirin redifini "musibet" olarak belirlemiştir. Kumrî, Müslim'in başına gelen şeyin âlemde yaşanan en kötü musibet olduğunu ifade etmiştir. Şair, bu musibetin ezberlenmesi gerektiğini bildirerek okuyucuya duygusal bir metin sunacağını haberini vermektedir. Bu girişten sonra Müslim b. Akîl'in başına gelenleri kronolojik olarak şiire dökmüştür.

‘Âlemde her muşibet ü gamdan ziyâdedir
Serdâr-ı Kûfe Müslim server muşibeti

Ḳumrî hemîşe gülşen-i mâtemde nâle kııl
Tâ cân bedende var eyle ezber muşibeti [M.83b/9-10]

Hz. Hüseyin, Yezid'in halifeliğini ilan etmesi ve kendisinden biat istemesi sonrası artık Medine'de kendisine rahat verilmeyeceğinin farkındaydı. Bu sebeple Mekke'ye gitmek istedi. Hz. Hüseyin yol hazırlıklarını tamamlayıp yola çıktı.

³ "Meclis-i Evvel Aḥvâlât-ı Cenâb-ı Müslim İbn ‘Aḳîl ‘Aleyhü's-Selâm" (46. Başlık), "Meclis-i Düyüm Aḥvâlât-ı Cenâb-ı Müslim İbn ‘Aḳîl ‘Aleyhü's-Selâm'ül-Mülkü'l-Celîl" (47. Başlık), "Meclis-i Siyyüm Aḥvâlât-ı Cenâb-ı Müslim İbn ‘Aḳîl Derdârü'l-Ḥafây-ı Kûfe" (48. Başlık), "Meclis-i Çehârüm Aḥvâlât-ı Cenâb-ı Müslim Derdârü'l-Ḥafây-ı Kûfe" (50. Başlık).

“Yolda kendilerine rastlayan Abdullah bin Mutî, hayretler ve dehşetler içinde sordu: Ya Hüseyin! Sana kurban olayım; nereye gidiyorsun? Hz. Hüseyin, şimdiki hâlde niyetim Mekke'ye gitmek. Orada Allah'tan istihare ederim, dedi. Abdullah ızdırap içinde sesini yükseltti: Sakın, dedi; Kûfe'ye gideyim deme. O diyar şeametlidir, halkı da vefasızdır. Babana gadrettiler, kardeşine de etmedikleri zulüm bırakmadılar. Sen Mekke'den ayrılma. Arapların efendisi sensin. Hicazlılar, Arab'ın efendisinden yüz çevirmezler. Sen Hicaz'dan başka yer seçme.” (Bursalı, 2017: 201).

Onun Mekke'ye gideceğini duyan Kûfeliler mektuplar yazarak onu Kûfe'ye davet ettiler. Rivayete göre Kûfeliler Hz. Hüseyin'e yaklaşık 12 bin mektup yolladılar. İlk gelen mektup şöyleydi:

“Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla! Ali oğlu Hüseyin'e, Biz yüce Allah'a övgüler sunar ve kendisinden başka hiçbir ilah olmadığına iman ederiz. Şükürler olsun ki Muaviye ölmüştür. Bizim senden başka önderimiz yoktur. Hemen Kûfe'ye gelmeni diliyoruz. Umulur ki Allah bizi senin önderliğinde Hak yolunda bir araya toplayacaktır. Beşir oğlu Numan vali köşkünde oturmaktadır. Biz onunla hiçbir şekilde bir araya gelmiyoruz. Birlikte ibadete de durmuyoruz. Ne cuma ibadetine ne de bayram ibadetine beraber değiliz. Şayet kentimize geleceğini bildirirsen Allah'ın izniyle seni karşılamaya çıkar ve seninle Kûfe'de buluşuruz.” (Kılıç, 2017: 162).

Hz. Hüseyin bu ilk mektubu defalarca okumuştur. Ancak gitme konusunda tam olarak emin olamamıştır. Bu düşünceler içindeyken bir mektup daha gelmiştir. O mektupta da şunlar yazmaktaydı: “İmdi, haydi gel artık. Bütün halk seni gözlüyor. Onların senden başka imam ve önderi yok. Acele acele gel. İmdi, her taraf yeşerdi. Meyveler yetişti. Kuyuların suyu çoğaldı. İstedığın zaman gel, senin için askerler ve yardımcıları hazırlanmıştır.” (Köksal, 2008: 48).

Eserde şair, Kûfe'den gönderilen mektupların sayısının 12 bin olduğunu ve Kûfelilerin Hz. Hüseyin'i gelişine hazır olduklarını söylemiştir.

Bu 'arz-ı müddet-ârâ ol vahîd-i eyyâma
Yetişdi on iki biñ ehl-i Kûfeden nâme

O nâmelerde tamâmen cemâ' at-ı eşrâr
İderdiler o şâhı Kûfe şehrine ihzâr [M.83b/17-18]

Hz. Hüseyin, bu ısrarlar ve mektuplar karşısında temkinli davranmanın daha iyi olacağını düşünmüştür. Özellikle güvenlik meselelerini de dikkate alarak Kûfe'ye ilk başta gitmekten uzak durmuştur. Eserde bu durum şu şekilde ifade edilmiştir. Özellikle Kûfe halkı ile özdeşleşen “vefasızlık” özelliği aşağıdaki örnek beyitte kullanılmıştır.

Bu semtden geliyor Kûfeden kitâbeler
Yitürmek istiyor ol kavm-i bî-vefâya beni [M.84a/25]

Yavuqlaşup dağı ceddım haber veren günler
Çekeler zulm ile şahrâyı Kerbelâya meni

Çabağca Kûfeye bir nâ'ib gerek gitsün
Anıñ firâkı salur derd-i bî-devâya meni [M.84a/28-29]

Kûfelilerin desteklerinden emin olmak ve Kûfelilerden biat almak üzere güvendiği bir kişiyi, yani Müslim b. Akil'i elçi olarak görevlendirmiştir. Daha sonra Kûfe'ye bir mektup yazmış ve Müslim'i elçi olarak atadığını bildirmiştir. Hz. Hüseyin Kûfelilere yazdığı mektupta kararını şöyle açıklamıştır:

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. Hüseyin b. Ali’den (a.s.) Kûfeli mümin ve müslümanlara. Son elçileriniz Hânî ve Said mektuplarınızı bana ulaştırdı. Anlattıklarınızdan ve hatırlattıklarınızdan haberdarım. Yazdıklarınız daha çok bir önderiniz ve lideriniz olmadığı hakkındaydı. Bugün kardeşim, amcaoğlum, benim ve ailemin güven duyduğu Müslim b. Akîl’i (a.s.) size gönderiyorum. Eğer Müslim bana sizin ve ileri gelenlerinizin görüş ve düşüncelerinin elçilerinizin bana anlattıklarıyla ve benim mektuplarınızdan anladıklarımın uyumlu olduğunu yazarsa Allah’ın izniyle yanınıza gelirim. Nefsim elinde olan Allah’a yemin olsun ki, imam ve önder o kimsedir ki Allah’ın kitabıyla hükmeder, adaleti ayakta tutar, dinin hakkını verir ve takva sahibidir, vesselam.” (Hâdimenîş, 2019: 73).

Böylece Müslim b. Akîl resmen elçi olarak Kûfe’ye görevlendirilmiştir. Eserde, Hz. Hüseyin bu görevi açıklamak üzere Müslim’i yanına çağırıştır. Bu bölümde Hz. Hüseyin amcaoğlu Müslim’e seslenir ve onu Kerbela’nın evvel şehidi olarak nitelendirir.

Çağır ol Müslim-i bî-yâr gelsün
Dağılsun Kûfeniñ serdârı gelsün

‘ Ammoğlum ñâyibim evvel şehîdim
Yolumda bağlanan kolları gelsün

Olan kabri kıanâre ğaslı al kıan
‘ Akîlün lâle-i gülzârı gelsün [M.85a/59-61]

Müslim’e: “Ey amcamın oğlu, seni Kûfe’ye göndereceğim. Kûfelilerin görüşlerinin hangi noktada toplandığına bak. Eğer onlar bana gönderdikleri mektuplarında oldukları üzere iseler bana acele yaz. Yanına gelmekte acele edeyim. Şayet durum başka olursa sen benim yanıma dönmekte acele et.” dedi. (Köksal, 2008: 50).

Eserde, bu bölümde Hz. Hüseyin ve Müslim’in karşılıklı konuşmaları yer almaktadır. Hz. Hüseyin Müslim’i elçi olarak göndereceğini söylemiştir.

Ki ey olan dürr-i gencine-i Ebû Tâlib
Gerekdi Kûfe diyârına gönderem nâ’ib

Bugün müferric-i hemm ü nevâyibim senseñ
Birâderim ‘ ammümün oğlu nâyibim senseñ

Eger kıabül eylesen nâyib ol men zâre
Kıabül eylesen özgeden ideyem çâre [M.86a/93-95]

Bu bölümde de Hz. Hüseyin, Müslim’e dikkatli olması gerektiğini söyleyerek Kûfe’de 30 bin askerin elinde kılıç beklediğini söylemiştir. Kûfelilerin mazlumlara zulüm, kimsesizlere cefa ettiğini ve yolun sonunda dâru’l-emârede başının kesilebileceğini söylemiştir.

Çok pür-ħatır seferdir bu yüz biñ işâre var
Evvel o devr-i ‘ iyalden olmağ kenâre var

Ma’ lûm idem o tıyifeniñ mezhebiñ saña
Sındırmağ ‘ ahd ü bî’ atı kıaçmağ dü-bâre var

Çan dökmege künâse-i meydân-ı Kûfede
‘Uryân kılıc elinde otuz biñ süvâre var

Olarda ger imâm ola nâ’ib-i imâm
‘Âdetlerinde urmak o mazlûma yâre var

Bir tâze ‘âdet imdi koyuplar o şehirde
Bâzâr içinde hâzır olan bir çanâre var

Her kim ademsiz ola urarlar çanâreye
Çançerle eylemek bedeniñ pâre pâre var

Od yağdırır çarîbleriñ başına onlar
Her çamıñ üstüne bir yanar od var çerâre var

Görsün egerçi şöıra dahı bilmedim dimeye
Zulm ile baş kesilmege dâru’l-emâre var [M.86a-b/102-109]

Müslim, Hz. Hüseyin’e yaptığıının doğru olup olmadığını sormuş ve Mekke’de kalıp mücadeleyi buradan yürütmenin daha faydalı olabileceğini söylemiştir. Hz. Hüseyin, “Mekke’de yani kutsal topraklarda kan dökülmesine sebep olan Hüseyin’dir” denilmesin diye Mekke’de kalmak yerine Kûfe’ye gitmenin daha iyi olacağını söylemiştir. Hatta Müslim’e Medine’den çıkarken yazmış olduğu şu notu hatırlatmıştır. “Bozgunculuk, azgınlık ve zulüm için değil dedemin ümmetini düzeltmek, babamın yolunu diriltmek için kıyam kabul ediyorum.” (Kılıç, 2017: 165).

Bu cevaplar üzerine Müslim b. Akil, Hz. Hüseyin’e görevi kabul ettiğini bildirmiştir. Eserde, Müslim bu vazifeden duyduğu mutluluğu şu şekilde dile getirilmiştir.

Bu müjdeden ağa dilşâd-ı ser-firâz oldım
Hezâr şükr Resûl-i Şâh-ı Hicâz oldım

Yitürdi başımı bu rütbe ‘arş ağlaya
‘Irâk nâ’ibi oldum ‘azîz Zehrâya [M.86a/97-98]

Olan şehâdete râğıb-ı dil-i melûlümdür
Tamâmısı buyuran sözleriñ çabûlümdür

Benim işimdi bu iş ey nişâne-i Haydar
Çok isteyüp yüregim zağm-ı nîze vü çançer

Seniñ yolunda eyâ şâh-ı kişver-i a‘ zâz
Beni şehîd ideler eylerem feleklerle nâz

Rızâ ilen giderem ey resûl-i dürdâne

‘ Ammoğlını yola sal minneti koyup cāna [M.86b/115-118]

Müslim'in kimi kaynaklarda Hz. Muhammed'in nûr ravzasını ziyaret etmek için kimi kaynaklarda da ev halkının işlerini düzenlemek için sefer öncesi Medine'ye gittiği söylenir. Daha sonra yakınlarıyla vedalaşmıştır. Hz. Hüseyin Müslim'e son olarak şu öğütleri vermiştir: “Kûfelilerin himayesinden emin olup tez elden durumu kendisine haber verene kadar Kûfe'de biat alma işini gizli ve devlet görevlilerinin gözlerinden uzak bir şekilde yapın ve halkla iyi geçinin.” (Hâdimeniş, 2019: 74).

Müslim b. Akîl, Hz. Hüseyin'e kendisinden mektup gelene kadar Mekke'yi terk etmemesi gerektiğini söylemiştir. Ardından bu ikili birbirine sarılmış ve vedalaşmıştır. Bu bölümde Hz. Hüseyin'in çok duygulandığı şu şekilde dile getirilmiştir. Kendisini yıllarca evlat acısı çeken Hz. Yakub'a, Müslim'i de Mısır'da belalara gark olan Yusuf'a benzetmiştir.

Ya' kûb gibi benim olacaqdır günim kıra

Mısr-ı belāya Yūsuf-ı Ken' anım ayrılır [M.87b/144]

Kemâl-i hasret ile yâdigâr-ı peygamber

Gözinde eşk-i revân sînesinde âh çeker

Başup ' ammoğlını bağına kucaklaşdı

Firâk vakti idi bir doyunca ağlaşdı

Gerlenüp boğazında sözi bedîde-i ter

Didi ' ammoğlı firâkıñ beni helâk eyler [M.88a/157]

Eserde Müslim'in vedalaşma faslı çok duygusal bir şekilde dile getirilmiştir. Nitekim bu veda onun şehadetinin habercisidir. Özellikle Hz. Hüseyin ile vedalaşması ve hüzünlenmeleri şu şekilde dile dökülmüştür:

Çırup vedâ' -ı revân olanda Müslim-zâr

Tökerdi gözleri kıan yaş mişâli ebr-i bahâr

Çademleriñ getürdi çekerdi âh-ı figân

Bağardı her tarafa hasret ile çok nigerân

Görüp bu hâleti sultân-ı ' âlem-i temcîd

Çazîn şavt ile seslendi ey şecâ' -ı reşîd

Ne çok girü bağısan intizâra beñzersin

Sirişk-i ğam töken ebr-i bahâra beñzersin

Danış di derdiñi olma mükedder giryân
Yürekde derdi olan dil-figâra beñzersin

Çok ağlayup didi ol ibn 'amm imâm-ı nebîl
Fedâ ola saña ey kâş Müslim-i İbn 'Aķıl

Diyâr-ı Kûfede yanam seniñ firâķıñdan
Muraħħaş eylegil evvel öpem ayağından

Bu hevl-nâk seferden kırtulmazam daħı sağ
Olum ayağın altından ey ağa toprak [M.89a/17-24]

Hz. Hüseyin ve Müslim arasındaki karşılıklı konuşmalar duygusal bir veda şeklinde devam etmiştir. Hz. Hüseyin konuşması karşısında gözyaşlarını tutamayan Müslim'e eğer korkuyorsan gitme gel, demiştir. Ancak Müslim, yalnız kalmaktan ve tek başına ölmekten korktuğu için endişelendiğini söylemiştir.

Bu kadar ağlama ey zâr-ı bî-nevâ Müslim
Olan hezâr-ı ğam u derde mübtelâ Müslim

Taħammül eyle eger ehl-i Kûfe eyleseler
Cefâ vü zulm ile tenden serin cüdâ Müslim

Eger kıanâre-i kıışşâba ursalar bedenin
Mükedder olma kıazâya getür rızâ Müslim

Dalunca bende 'ammoğlı dayanmazam gelim
Ĝam eyleme degilem çok da bî-vefâ Müslim

İşit bu sözleri kıorķarsan olsa gitmekten
Bir özgeden ola tâ maṭlabım revâ Müslim

Cevâb virdi imâm-ı celîle-i Müslim-zâr
Ki ey çerâğ-ı şebistân-ı Aħmed-i Muṭtâr

Ne kıorķaram bu belâlı seferde cânımdan
Ne ğam tükülmegi Allâh yolında kıanımdan

Alıpdı cânımı bir derd ey şeh-i Medenî
Melâmet eyleme bu bârda bağışla beni

Diyâr-ı Kûfede ölsem kimim dutar baña yas
Ne sen yanımda olursın ne karşıdaşın ' Abbās [M.89b/33-41]

Müslim ve ona kılavuzluk yapacak iki kişi 15 Şaban'da Mekke'den Kûfe'ye doğru hareket etmişlerdir. Kaynakların verdiği bilgilere göre Müslim, Kûfe'ye varana kadar yolda türlü sıkıntılar çekmiştir. Başına gelmeyen şanssızlık kalmamıştır. Bu durum eserde şu şekilde anlatılmıştır:

Medînenen yola düşdi o serv-i gülşen-i cân
Beled kabağa düşüp oldı Kûfe semtine revân

Giden şoñra niçe menzil-i bî-ħalet-i ğam-nâk
Yolı yitürdi buldılar susuzdan oldı helâk

Giderdi ħüzn ile ol şayd-ı ħançer-i cellâd
İrişdi bir yire gördi kabağda bir şayyâd

Elinde ħançer-i berrân tîr-i âteş-bâr
Güzergehinde bir âhüyü kıldı zebħ-i şikâr

Yitüp müşâhedesinden o tâc-dâra melâl
Tefekkür eyledi dutdı bu kışşayı bed-fâl [M.92b/146-150]

Müslim, bu durumu uğursuzluk olarak görmüş ve Kûfe'ye varmadan önce Hubeyt vadisinde Hz. Hüseyin'e durumu anlatan bir mektup yazmıştır. Başından geçenleri ve kılavuzların başına gelenleri uzun uzun anlatmış kendisini elçilikten alınıp yerine başkasının gönderilmesini talep etmiştir.

Nüzül kıldı o menzilde şâni-i Eyyüb
Çalem alup ele imâma yazdı bir mektüb [M.93a/151]

' Ammoğlı çarħıñ işi tarafa mâcerâ görünür
Baña bu ğamlı seferde ğam ü belâ görünür

Medînenen çıkalı tutmuşam niçe bed-fâl
Ne kadar yol giderem miħnet-i cefâ görünür [M.93a/155-156]

Ĥayâl idüp bakaram Kûfeniñ cemâ'atine
O kavm cümlesi bî-raħm u bî-vefâ görünür

Gelür damâğıma kan ' ıtrı Kûfe şehriden
Sinân ü ħançer-i ħün-rîz-i eşkiyâ görünür

Eger ölem saña kırbân belâ çeken cânım
Ġamım budır ki yine özge âhı vâ görünür

Fezâ-yı deşt-i 'Irâk u 'Arab hevâsından
Yağın muşibet-i şahrâ-yı Kerbelâ görünür [M.93a/160-163]

Mektup Hz. Hüseyin'e ulaşınca Müslim'e şu cevabı yazmıştır: "İmdi, gönderdiğim yere gitmekten seni tereddüde düşüren, alıkoyan şey, kanaatimce senin korkaklığıdır. Korkaklığı bırak ve emrettiğim yere git. Ben seni bu işten affedici ve yerine başkasını gönderici değilim." (Köksal, 2008: 51). Eserde Hz. Hüseyin, Müslim'e cevabında bu görevin belalı; Kûfe halkının da vefasız ve sözünden dönücü olduğunu söylemiştir.

'Ammoğlı dâr-ı fenâ mesken-i küdüretdir
Sürür-ı bezmi degildir sarây-ı mihnetdir

Ne kadar cehd idesiñ yok cihânda zevk u şafâ
Mağal-i derd-i belâdır mağâm-ı 'usretdir [M.93b/168-169]

Vefâsız olmağın ehl-i Kûfeniñ bilirem
Şikest-i 'ahd eylemeklik o kavme 'âdetdür [M.93b/172]

Seniñle yoğdı rücû'ı bu kavm-i bed-güherden
Velî belâya salan başıñı niyâbetdir

Seni 'ammoğlı iki işde ihtiyâr eyledim
Biri hayât-ı cihândur biri şehâdetdir [M.93b/179-180]

Müslim, bu cevap karşısında "ben kendim için korkmuş değilim" diyerek Kûfe yoluna devam etmiştir. Eserde, Müslim'in yanında çocukları Muhammed ve İbrahim'in de olduğu ve beraber atlarına atlayıp Kûfe'ye doğru yol aldıkları şöyle anlatılmıştır:

İrende Müslime fermân-ı şâh-ı dil-ğaste
Öpüp o nâmeyi koydı iki gözi üste

Süvâr olup atına nâ'ib-i imâm-ı kerîm
Şağında oğlı Muğammed şolunda İbrâhîm [M.93b/183-184]

2.2. Müslim b. Akîl'in Kûfe'de Yaşadıkları

Müslim b. Akîl, kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda Hicri 60 yılında şevval ayının beşinci günü Kûfe'ye varmıştır. Kûfe'ye gizlice girdikten sonra Muhtar'ın evine gitmiş ve Şiileri etrafında toplamıştır. Onu görmeye gelenler sıcak bir şekilde Müslim'i karşılamışlardır. Müslim Hz. Hüseyin'in mektubunu onlara okumuştur. Onlar da Müslim'e biat etmişlerdir. "Öyle ki Müslim'in Kûfe'deki ilk günlerinde 18 bin kişi bizzat veya gıyaben İmam'ın elçisine biat etti." (Hâdimeniş, 2019: 95).

Eserde, Müslim'in Kûfe'ye varışının bir gece vakti olduğu ve Muhtar'ın evine vardığını haber alanların oraya doluşarak sevgilerini gösterdikleri şu beyitlerle dile dökülmüştür:

Olanda Kûfeye dâhil o Kûfe serdârı
İrişdi eyledi menzil sarây-ı Muhtârı

İşitdi bu haberi Kûfiyân şağîr u kebîr
Yıkıldı hâne-i muhtâra halk-ı cemi' -i keşîr

Açup cemâ'at-i Kûfe zebân-zâr u niyâz
Beyân-ı 'arz bu naḥv ile itdiler ağâz

Müşerref eylediñ ey nâyib-i imâm-ı zamân
Gelen ayaklarıña cânımız ola ḳurbân

Hezâr şükr ki aḥbâbı şâd-mân eyledün
Bizim bu şehrimizi reşk-i gülistân eyledün [M.94a/186-190]

Bu sevgi karşısında Müslim "zebân-ı hâl" ile duygularını ifade etmiştir. Hz. Hüseyin'den ferman getirdiğini bu fermanın cennetin anahtarı olduğunu şu beyitlerle ifade etmiştir:

Bakup cemâ'ate Müslim ğam u melâl ilen
Gelüp tekellüme güyâ zebân-ı ḥâl ilen [M.94a/191]

Menem gül çemen-ârâ-yı gülistân-ı 'Aḳîl
Meni revân kıilup Kûfeye İmâm-ı Celîl

Şâh-ı Medîneden size fermân getürmişem
Andan şora du'â-yı firâvân getürmişem

Bicâ 'abeş gelen degilem boş degil elim
Elde kilid-i cennet-i Rıdvân getürmişem

Göstermege hidâyetimi ey ḳavm sizlere
Fermân-ı zâde-i Şâh-ı Merdân getürmişem [M.94a/193-196]

Bunlar yaşandığı dönemde Kûfe valisi Numan b. Beşir'di. Numan, Müslim'in Kûfe'ye geldiğini ve Hz. Hüseyin için biat almaya başladığını duymuş ve Kûfelilere hitaben şunları söylemiştir. "Ey Allah'ın kulları! Fitneye ve tefrikaya koşmayınız. Ben benimle çarpışmayan ile çarpışmam, zan ile kimseyi yakalamam." (Köksal, 2008: 52). Kaynakların verdiği bilgilere göre Numan; halim-selim, dindar ve kan dökmekten hoşlanmayan biridir. Aslında olaylar büyümesin diye çok uğraşmış, çok öğütler vermiştir; ama hiçbirini vahim neticeyi engelleyememiştir.

Eserde şair, Müslim'in Kûfe'ye geldiğini herkesin duyduğunu ve o "kötü fitratlı" halkın dalga dalga Müslim'e biat için geldiğini, hatta yirmi bin askerin hazır olduğunu söylemiştir. Kûfe halkı bu bölümlerden itibaren kötü huylu, kötü yaratılışlı, vefasız ve alçak gibi ifadelerle nitelendirilmiştir.

Bu emri Kûfe içre bildi hâzır u gâib
Gelüpdi Müslim İmâm-ı Hüseynden nâyib

Tamâm fevc-be-fevc ol güruh-ı bed-ıtırat
Gelüp iderdiler serdârı Müslime bî' at

Yigirmi biñ nefer oldı çün bî' ata dâhıl
Baķup 'alâmete teskîn-i ħalib olup ħâşıl [M.94b/4-6]

Yezid'in casusları, Kûfe'de yaşananları ve Kûfelilerin Hz. Hüseyin'e biat ettiklerini hemen mektupla Yezid'e bildirmişlerdir. Yezid, Hz. Hüseyin'in de Kûfe'ye doğru hareket ettiğini duyunca Kûfe valisi Numan'ı azletmiştir. Onun yerine Basra valisi Ubeydullah İbn Ziyad'ı görevlendirmiştir. Yezid'in İbn Ziyad'a verdiği ilk emir ise şudur: "İki kanadın varsa, kanatlan Kûfe'ye uç. Müslim b. Akil'i define arar gibi ara ve bul. Bulduktan sonra da ya sürgüne gönder ya da öldür." (Bursalı, 2017: 205). İbn Ziyad, emri alır almaz hemen yola koyulmuş ve gizlice Kûfe'ye girmiştir.

Bu mâcerâyı görüp Kûfiyân-ı bed-encâm
Yazup Yezîd ħuzûrına itdiler i' lâm

Bilende ħâli Yezîd-i la' in bed-bünyâd
Muħarrer itdiginde Kûfeye 'Abîd Ziyâd [M.94b/8-9]

Gerekdi Şâma gele Müslim vefâ-girdâr
Cedâ ucında başı na' şı Kûfede ħala ħ'âr [M.95a/14]

Gerek bu işlere çok sa' y ihtimâm idesin
'Alî 'ıyâline bi'l-merre ħatl-i'âm idesin

İrende ħükm-i Yezîd ol şerîr-i zîşt-nihâd
'Alî 'adâvetine oldı ħalbi ħurrem şâd

Bu ħükmi çün kendine bildi vâcib ü lâzım
Diyâr-ı Kûfeye ol bî-ħayâ olup 'âzîm [M.95a/16-18]

İbn Ziyad, Kûfe'ye girerken özellikle siyah sarık takarak halkın onu Hz. Hüseyin zannetmesini istemiştir. Böylece halkın tepkisini ölçebilecektir. Hz. Hüseyin'in geldiğini zanneden halk toplanmış, ona büyük hürmet göstermiştir.

İbn Ziyad, ilk iş olarak Kûfe'de bir korku ortamı yaratmıştır. Halkı Ulu Cami'de toplayıp onlara şu konuşmayı yapmıştır: "Ben yeni valinizim. Ben itaatlerinize karşı şefkatli bir baba, aykırı hareket edenlerinize karşı da

islatılmış zehir gibiyim. Kendisini esirgeyen, koruyandan başka hiçbiriniz sağ kalmaz. Benimle olanlar Hz. Hüseyin'e düşmandırlar." (Köksal, 2008: 61). Kumrî, bu bölümlerden itibaren hem Yezid'e hem de İbn Ziyad'a lanetler yağdırmaya başlamıştır. "Bütün dünyaya zulüm ve fesat sokan benim" diye İbn Ziyad'ın ağzından Küfe halkına seslenişini şu şekilde beyitlere dökmüştür:

Benim koyan yir yüzünde binây-ı zulm ü fesād
Yezîd na'ibi serdâr-ı Kûfe İbn Ziyād

Yağın biliñ yüregimde mürüvvetim yokdur
Hüseyn-i Fâtıma ile 'adâvetim çokdur

Bağın görün tanıyun sözlerimde yokdur hilâf
'Alî muhibbine vallâhi itmezem inşâf

Sizi çağırmağımıñ Kûfiyân budır sebebi
Gelüp bu şehre 'Ağîl oğlı Müslim 'Arabî [M.95b/38-41]

Hiyânet eyleye her kim Yezîd-i kâhhâra
Kemâl-i kâhr ile çekdirem olkesi dâra

O kes ki Müslime virse 'imâretinde mekân
Yıkup evin iderim hânumânını vîrân

Künâsede boğazından ol şahşı aşdıram
Veyâ diri diri toprak içinde basdıram [M.95b/44-46]

Bu konuşmadan sonra İbn Ziyad, Müslim'in yerinin bulunması için casuslar görevlendirmiştir. Müslim b. Akîl, İbn Ziyad'ın tehditlerini duyunca ilk iş kaldığı evi değiştirmiştir. Muhtar'ın evinden çıkıp Hani b. Urve'nin evine gitmiş ve kendisini evinde misafir etmesini ondan istemiştir.

Mekân-ı Müslimi bilmeklige o şumu 'abûs
Şalup tamâm-ı muhallât-ı Kûfeye cäsûs

İşitdi bu haberi Müslim-i vefâ-girdâr
Çoyup o menzili Hânînin evinde tutdı karar [M.96a/50-51]

Böylece Ehl-i Beyt taraftarları Hani'nin evinde toplanmaya başlamışlardır. Hani'nin evine bölgenin itibar sahibi kişilerinden olan Şerik b. Aver de gelmiştir. Müslim'e bir teklifte bulunmuş, İbn Ziyad'ı bu eve çağıracağını ve fırsatını bulunca onu öldürmesini söylemiştir. Hani ev sahibi olarak bu teklife sıcak bakmamıştır. Yine de İbn Ziyad eve çağırılmış; ancak Müslim onu öldürmemiştir. İbn Ziyad'ı öldürmeme sebebini de şöyle açıklamıştır: "Onu öldürmekten beni iki şey alıyordu. Birisi, Hani'nin evinde öldürmeyi hoş bulmayışım. Öbürü de Kainatın Efendisi'nin şu mübarek sözüdür: İman ansızın adam öldürmek için fırsat kollamaz. Biz ki peygamber

soyundanız, hile ile adam öldürmek bize giran gelir.” (Bursalı, 2017: 210). İbn Ziyad, öldürüleceğini anlayıp evden hızlıca uzaklaşmış ve Hani'yi yanına çağırtmış, dövmüş, sorguya çekmiş ve Müslim'i kendisine teslim etmesini söylemiştir.

İşitmişem ki ‘ Akîl oğlıdır saña mihmân
Sebeb nedir ki o bî-kesi idüpsin pinhân [M.96b/71]

Meger korkın yok mıdır bu emrde benden
Bahâne kıılma dağı el götürmezem senden [M.96b/79]

Bunun karşılığında Hani kendisini korkutamayacağını ve Müslim'e canının feda olduğunu söylemiştir.

Cevâb söyledi ol pîr-i merd-i merdâne
Ki ey zamânede ferzend-i şûm-ı Mercâne

Beni siyâset ile korkudırsıñ ey zâlim
Tamâmı Müslime kurbândır cân ile mâlım

Ki ey muhrib-i erkân-ı dîn-i peygamber
Çonanı hiç düşmene virmez cihânda hiç kâfir

Bu kadar çok danışup öz özüyi incitme
Eger ne gelse elinden baña dirîğ itme [M.97a/82-85]

Müslim, bu yaşananları duyunca Kûfe halkını etrafında toplamış ve İbn Ziyad'ın konağını kuşatmıştır. Başlangıçta binlerce kişi etrafında toplanmıştır. Ancak halkın arasında bir dedikodu şeklinde hızla yayılan “Şam ordusu yoldadır, Kûfe'ye doğru gelmektedir. Evine dönen herkese ikramlar verilecek; kalanlar ise acı bir sonla karşılaşacaktır. Günahkârlar ve isyancılar hak ettiklerini bulacaklar” cümleleri kalabalığı dağıtmaya yetmiştir. Akşam olana kadar Müslim'in etrafında otuz kişi tek kalmıştır. Müslim'i Kûfe halkının iç yüzü ile karşılaştığı ve yalnız bırakıldığı nokta tam da burasıdır. “Müslim, çok temel bir noktadan habersizdi. O da Kûfelilerin ekseriyetinin vefasız olduğuydu. O, Kûfelilerin bu kadar kolay bir şekilde biatlerini bozacaklarını düşünmemişti.” (Hâdimeniş, 2019: 145).

Müslim b. Akîl, yanındaki otuz kişi ile birlikte akşam namazını kıldıktan sonra cami dışına çıktığında etrafında kimsenin kalmadığını, Kûfelilerin kendisini kaderiyle baş başa bıraktığını görmüştür.

Diyüp bu sözleri ol tâc-dâr-ı bî-gam-ıhâr
Namâz için koyup öz mescide nebâle vü zâr

Bakup ne gördi koşun yok tamâmısı dağılup
Otuz nefer beraberinde i' tîkâd kimse çalup [M.103a/49-50]

Artık Kûfe'de ne gideceği bir yol ne de sığınabileceği bir ev kalmamıştı. Müslim'in yalnızlığı ve çaresizliği eserde kendi ağzından söylenen beyitlerle vurgulanmıştır. Müslim, tek kaldığını ve ölüme doğru yaklaştığını yanındaki oğlu Muhammed'e söylemiştir.

Yaman günimde irişmez elim cânânlarıma
Düşüpdü cânıma hicrân ile şerer giderem

Göñülde nâle-i cânsüz-ı firķât-ı aħbâb
Ķarîb ü bî-kes ü bî-yâr u ħûn-ciger giderem

Mükedder olmayın ey bî-nevâ yetimlerim
Sizi kıoyup bu vilâyetde der-be-der giderem

Ķalupdı derd yüregimde nidem ne çâre kıılam
Bilen bu ħâlimi hiç yoħdı bir nefer giderem [M.98b/17-20]

Eserin bu bölümünde Müslim ile oğlu Muhammed arasında bir vedayı andıran hüzünlü konuşmalar geçmektedir. Şair, her iki kişinin de ağzından söylediği beyitlerle duygu yoğunluğunu zirveye çıkarmıştır. Muhammed, korku ve endişe içinde ağlarken gözleri yaşlı Müslim'e: "Niye beni anamdan ayırdın, bu köşelerde yalnız bırakman reva değildir." diye de figan etmiştir.

Figâna geldi Muħammed bu ħam-fezâ sözden
Sirişk-i çeşmini kııldı revân iki gözden

Ķaçup dudaklarını ħanı itdi nâle vü zâr
Didi ki ey şeh-i ħam-güsâr u bî-ħam-ħ'âr

Niçün anamdan ayırdın men dil-i efkârı
Amân di bizleri götür Medîneye bârı

Bizi ilet vařana ey belâ-keş-i devrân
Revâ degil ki kıalaķ kûçelerde ser-gerdân [M.99a/33-36]

Müslim ise cevap olarak: "Böyle bir son olacağını bilseydim, sizi ayırmazdım ananızdan." demiş ve artık Medine'ye dönmenin mümkün olmadığını söylemiştir. Her ne kadar burada Muhammed ile konuşmuşsa da diğerk oğlu İbrahim de yanındadır ve ikisine birden seslenmiştir.

Buyurdu Müslim o tıfl-ı şağır u bî-yâre
Kebâb kıılma beni yoķdır derdiñe çâre

Evvelce bilse idim bu cefâ sūraķından
Sizi ayırmaz idim hiç ana kıucaķından
Ķacâletim yüregim pür-melâldir oğlum
Daħı Medîneyi görmek muħâldir oğlum [M.99a/37-39]

Müslim, gece karanlığında tek başına yürümüş, aç ve susuz bir şekilde Tav'a isimli bir kadının kapısını çalmıştır. Kadın, suyu verdikten sonra Müslim'in oradan gitmesini istemiştir.

Ne ses viren sesine olmadı dādına gelen
Gezerdi kûşe-be-kûşe ğarīb şehri ü vaṭan

İrişdi bir yire ol ma' den-i ğam-ı miḥnet
Ne gördi kim ḳapuda ekleşüpdi bir ' avrat

' Acūze ' avrata ḳıldı selām Müslim-zār
Didi ana baña bir ceh içim şu vir zinhār [M.103b/64-66]

Git öz evinde ferāğatle istirāhat eyle
' İyālîniñ öziñin emrini ri' āyet eyle [M.103b/71]

Müslim, Tav'a'ya şu sözleri söylemiştir: “Ey Allah'ın kulu kadın! Ben Hz. Hüseyin'in amcasının oğlu Müslim'im. Kûfeliler bana yalan söylediler ve beni aldattılar. Bu şehirde ne bir evim ne de barınacak bir kabilem var.” (Köksal, 2008: 78).

Cevāb söyledi Müslim ey ' acūze-i zār
Bu ḳadar ṭa' ne baña urma özge derdim vār

Kimin evine gideyim Kûfede ğarībim ana
Vaṭandan ayrı düşen zār-ı bî-naşibim ana

Bu şehirde ne evim var ü ne ' iyālîm var
Yürekde derd-i ğam u miḥnet-i melālîm var

Elim ' iyālîme irmez ğarīb ü bî-yārım
Olup celā-yı vaṭan şehri-i Kûfede ḥ'ārım [M.103b-104a/72-75]

Tav'a Müslim'i içeri buyur etmiş ve ona yemek hazırlamıştır. Tav'anın Bilal adındaki oğlu eve gelmiş ve annesinin hareketlerinden şüphelenmiştir. Oğlunun ısrarlı sorularına dayanamayan kadın Müslim'in onların evinde gizlendiğini ancak bunu kimseye söylememesi gerektiğini telkin etmiş ve konu üzerine oğluna yemin ettirmiştir.

Çün ibn ' amm-ı Şāh-ı ' Arab nā'ib-i imām
Yas ile Ṭav'aniñ evini eyledi maḳām [M.104b/2]

Bu sırada İbn Ziyad, her tarafta Müslim'i aramaya koyulmuş ve Müslim'in yerini söyleyene yüz altın vereceğini ilan etmiştir. Eserde İbn Ziyad'ın zalimlik yönüyle Nemrud'u bile geçtiği söylenmiştir. Eserde Ziyad'ın kendi ağzından: “Hz. Hüseyin'in kanını döken benim, Yezid'in naibiyim, Müslim'i yalnız bıraktığınız için çok mutluyum.” dediği iddia edilmiştir. Ayrıca Ziyad, Müslim'i kim evinde beslerse onun evini dağıtacağını ve ona merhamet etmeyeceğini söylemiştir.

Bu dār-ı pür-cefāda māye-i zulm u fesādam ben
' Alī evlādınıñ ḳānın töken İbn Ziyādam ben

Binā-yı zulmde ben geçmişem Nemrūd u Şeddādı
‘Adāvet menba‘ı ser-çeşme-i kin ü ‘inādam ben

Yezīde nā’ibem bir kan töken cellād-ı hun-h‘āram
Siriştim kīn ile memzūc olup bir bī-nihādam ben

Bugün sizlerden ey kavm-i sitemker olmuşam rāzı
Çoyupsız Müslimi işden yalnız kalbi şādam ben

O serdārın mekânından iden her kim beni vākıf
Yitürem başını eflāke şāhib-i i‘timādam ben

Evinde şaklaya her kim o bī-yārı meded-kārı
Evin tārāc idüp rahm itmezem sengin-fuādam ben [M.105b/27-32]

Yüz altın ödülü duyan halk, ev ev Müslim’i aramaya koyulmuştur. Ödülü duyan Tav’a’nın oğlu Bilal, durumu haber verip altınları almak için hızlıca valiliğe gitmiş ve Müslim’i ihbar etmiştir. Bunun üzerine İbn Ziyad, Müslim’in saklandığı evi kuşatmıştır.

Teferruk eyledi mescidden ehl-i kīn ü dālāl
Var idi Tav’anın amma bir oğlu ismi Bilāl [M.105b/34]

Ṭulu‘-ı şubḥda ṭurdu yirinden ol bī-dīn
Yiridi İbn Ziyāda özin velī pūr-kin

Burağdı dīni qabūl itdi devlet ü mālī
O şūm-ı bed-güheri kıldı emrden ḥālī

Bilen zamāne ḥaberi o şer’ir kine-esās
Açıldı gönli şadā kıldı ey mu‘āşer-i nās [M.106a/37-39]

Müslim’in saklandığı yeri öğrenen İbn Ziyad durumdan memnun olmuş ve hemen askerlerini oraya göndermiştir. Müslim’i ya esir alarak kollarını bağlayın ya da öldürün demiştir.

Muqarrer eyleyin şaflar qurulsun şaflar üstünden
Nizām ilen düzölsün cümle leşker leşker üstünden [M.106a/40]

Biḥāmdlillāh ‘Aḳîl oğlu bugün şayd u şikār oldı
Yaḳîn şehbāz-ı nuşret açdı şehper şehper üstünden

Sarây-ı Tav' ada pinhân olupdır nâ-tüvan Müslim
Gelün cevläna hemçün bād-ı şarşar şarşar üstünden

Mübādâ korkmayın ol şirden elbetde gönderem
Gelür ğam çekmeyin âmâde yâver yâver üstünden [M.106a/43-45]

Urn yâre o serdâra açın çeşminde fevvâre
Çeke ger na' ra-i Allâh-ı Ekber Ekber üstünden

Dutun ya öldürin ya bağlayın kollarını muhkem
Urn a' zâsına peykân-ı hançer hançer üstünden [M.106a/48-49]

Kaynaklarda Müslim'i yakalamak için gönderilen askerlerin yaklaşık yüz kişi olduğu rivayet edilmektedir. Müslim, evin etrafını kuşatan askerlerin atlarının çıkardığı nal seslerini işitmiş ve kendisini yakalamak için geldiklerini anlamıştır. Kılıcını çıkararak askerlerle çarpışmış, çarpışma esnasında çeşitli yaralar almıştır. başlamıştır. Askerler onu yakalamak için taşlarla, kılıçlarla hep beraber saldırmışlardır. Ebulfazl Hâdimeniş, "Sabahın Elçisi Hz. Müslim b. Akîl" adlı kitabında Müslim'in kahramanca savaştığını ve şu hamasi şiiri okuyarak saldırdığını söylemiştir:

"Ölümü her ne kadar sevmesem de özgür bir hâl dışında öldürülmeye ant içtim.

Ancak aldatılmaktan ve bu lezzetli/serin şerbetin acı ve sıcak olmasından kaygılanıyorum.

Güneşin aydınlığı da ortadan kaybolmakta.

Öyleyse sakın ol ey Müslim ve bil ki, herkes bir gün zorluk çekecektir." (Hâdimeniş, 2019: 159).

Çatışma ilerledikçe Müslim yorulmuş ve susamıştır. Onun yorulduğunu gören bu durumu fırsata çevirmek isteyen İbn Ziyad'ın Müslim'i yakalamak için görevlendirdiği Muhammed b. Eş'as, Müslim'in yanına gelip: "Ey genç! Sana eman var. Kendini boş yere öldürtme, demiştir. Müslim de: "Ben gerçekten eman verilmiş, emin bir hâlde miyim?" diye sorunca Eş'as da "Evet" demiştir." (Köksal, 2008: 78).

Bu konuşmadan sonra İbn Ziyad'ın askerleri Müslim'in kılıcını elinden almış ve ellerini bağlayarak onu valilik binasını götürmek için bir katıra bindirmişlerdir.

2.3. Müslim b. Akîl'in Kûfe'de Şehit Edilişi

Müslim b. Akîl, elleri bağlı bir şekilde askerler tarafından sürüklenerek valilik binasına götürülmüştür. Valilik binasına getirilirken yolda Kûfeliler tarafından taşlanmış ve kendisine hakaret edilmiştir. "Müslim, Kûfelilerin döneğini görünce gözlerinden yaşlar aktı. (Önce ona biat ettiler sonra ellerini bağladılar)" (Hâdimeniş, 2019: 159). Müslim, hayatından ümidi kesmiş bir vaziyette kendisini esir alan Muhammed b. Eş'as'a şunları söylemiştir: "İşte bu, vefasızlığın ve verilen eman sözünde durmamanın bir başlangıcıdır. Siz bana umuttan başka bir şey vermiyorsunuz. Sizin bana verdiğiniz eman sözü nerede kaldı? İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn." (Köksal, 2008: 83). Eserde bu vefasızlık ve çaresizlik karşısında yaşananlar Müslim'in ağzından şu şekilde dile getirilmiştir.

Yitdim diyâr-ı Kûfe-ârâ cân yâ Hüseyn
Saldım belâlî başımı tûfâna yâ Hüseyn

Bir kimse yok penâhım ola yâñız ğarîb
Cismim nişân olup dem-i peykâna yâ Hüseyn [M.113b/105-106]

Od yağdırırla başıma bâm üste çıqup
Ki dâş urarla gevher-i dendâna yâ Hüseyn

Cürmim nedir ne eylemişem men de bilmezem
Dâr-ı fenâda leşker-i 'udvâna yâ Hüseyn [M.113b/110-111]

Bu sözleri söyledikten sonra ağlamıştır. Onun ağladığını gören İbn Ziyad'ın adamlarından biri niçin ağladığını sormuştur. Müslim de: "Vallahi, ben ne kendim ne de zürriyetimden öldürülecek olanlar için ağlıyorum. Ben bana doğru gelmekte olan ailemden Hüseyn ve ailesi için ağlıyorum." (Köksal, 2008: 83). Zira Müslim, olaylar tersine dönmeden önce Kûfe halkı yanındayken Hz. Hüseyn'e mektup yazmıştır. Mektubunda Hz. Hüseyn'e Kûfe halkının yanında olduğunu, halkın kendisine biat edeceğini ve bir an önce hazırlanarak ailesi ile birlikte Kûfe'ye gelmesi gerektiğini bildirmiştir. Daha sonra başına gelenlerden ve esir alınmasından Hz. Hüseyn'in haberi olmayacağı için Kûfe'ye doğru yola çıkma ihtimali ve tehlike altında olabileceği düşüncesi Müslim'i kendi ölümünden daha fazla endişelendirmiştir.

Müslim b. Akîl, Muhammed b. Eş'as'a: "Sen bana eman verdin ama sözünde durmadın bari benim adıma Hz. Hüseyn'e bir elçi gönder ve şu mesajı ilet." demiştir. "Akîl'in oğlu beni sana yolladığında Kûfelilerin eline esir düşmüştü, ölüme yürüyordu. Aileni alıp geri dön. Kûfeliler seni aldatacak. Bunlar babanın kendilerinden uzaklaşabilmek için ölümü dilediği adamlardır. Kûfeliler hem sana hem bana yalan söylediler. Yalancılara güven olmaz." şeklindedir. (Hâdimeniş, 2019: 161). Eserin bu bölümlerinde duygu yoğunluğu oldukça fazladır. Beyitlerin büyük bir bölümü Müslim'in ağızından söylenmiştir. Bu, durumun vahimliğini ve acının derecesini kat-be-kat arttırmıştır. Müslim, yakalandıktan sonra İbn Ziyad ve askerlerine: "Siz insafsızsınız, görünüşte Müslüman; aslında Yahudisiniz, ben son nefesime kadar 'yâ Hüseyn yâ Hüseyn' diyeceğim." demiştir.

Ey olanlar zâhiren İslâm bâtında Yehūd
Yok meger inşâfiñiz âhîr Müselmânam biliñ

Urmayasız ol kadar yâre kan aqup fevzareler
Tâkatim yok lâle-teg al kana ğaltânam biliñ

Yoğdı pâkim ölmekimden var başımda 'aşk-ı yâr
Olsa biñ cânım eger 'Abbâsa qurbânam biliñ

Küşelerde kaldı ser-gerdân iki oğlanlarım
Anlarıñ aḥvâline çok dîde-giryânam biliñ

Tâ nefes var virdi zıkrım yâ Hüseyindir yâ Hüseyin
Gülşeni mâtemde bir Kumrî-i nâlânam biliñ [M.111a/20-24]

Müslim, elleri bağlı bir şekilde valilik binasının önüne kadar getirilmiştir. Valilik binasının önünde kapının üzerinde duran içi su dolu küpü görmüş ve kendisine su verilmesini istemiştir. “Lakin ona bir yudum suyu bile çok gördüler ve şöyle dediler: ‘Sen ondan bir damla bile içemezsin. Sen ancak cehennem ateşi içinde kaynayan sudan içersin. Çünkü sen ona layıksın.’ Müslim onlara acı ve hüznü ile baktı ve öfkeyle şöyle yanıt verdi: Yazıklar olsun size, yazıklar olsun.” (Kılıç, 2017: 178). Eserde bu durum Müslim’in ağzından içli cümlelerle şöyle dile getirilmiştir:

Yaralarından aḳup ḳan kebâb olup çigeri
Olup revâne ‘izârına eşki çeşmi teri

Didi baña su virin el-‘atş-ı Müselmânlar
Yaraluyam yüregim itdi ğış Müselmânlar

Bana teraḥḥum idiñ âḫiri Müselmânım
Ne Rûmiyyem ne Frenk ü Ḥabeş Müselmânlar [M.113a/98-100]

Muhammed b. Eş’as İbn Ziyad’a Müslim’e eman verdiğini söylemiştir. Bu duruma İbn Ziyad çok kızmış ve “sen kim eman kim? Ben sana ona eman veresin diye göndermedim, onu yakalayıp buraya getiresin diye gönderdim.” demiştir. Daha sonra Müslim’e bir tas su verilmiştir. Ancak aldığı kılıç darbeleriyle dişleri parçalanmış ve kan ile birlikte ön iki dişi tasın içine düşmüştür.

Birisi raḥme gelüp ol gürühdan be-şitâb
Getürdi virdi o serdâra bir ceh kâse-i âb

Alup içende şuyı yandı tâzededen cânı
Töküldi kâse-i âba tamâm-ı dendâni

Açıldı ḳan dehânından böyle revân oldu
Ḳızardı rengi suyuñ kâse içre ḳan oldu [M.113a-113b/101-103]

Müslim, İbn Ziyad’ın huzuruna çıkarılmıştır. “İbn Ziyad. Müslim’e seni öldüreceğim.” demiştir. Müslim de: “Bari bırakın vasiyetimi yapayım.” demiştir. Müslim, İbn Ziyad’ın yanında oturanlardan Ömer b. Sa’d’a “aramızda akrabalık var sana vasiyet etmek istiyorum.” demiştir. Müslim, şunları vasiyet etmiştir: “Ey Ömer, yedi yüz dirhem borcum var. Kılıcımı ve zırhımı sat, borcumu öde. Öldükten sonra cesedimi İbn Ziyad’dan al ve defnet. Hüseyin b. Ali’ye de birini yolla ve onu bu şehre gelmekten alıkoy. Sanırım O, Kûfe’ye gelmek üzere yoldadır.” (Hâdimeniş, 2019: 164). Eserde bu durum aynen beyitlere dökülmüştür.

Ezel bu maṭlab ü maḳşūdımı edā eyle
Zırh ile tığımı sat borcımı edā eyle

Ölen şora men mazlūmı dāğ-dār itme
Alup cenāzemi defn eyle ḥ̄ār-ı zār itme

Yitür bu maṭlabımı Ḥaḳḳ rızāsı itmāme
Ḥüseyn-i Fāṭımayaya yaz amān di bir nāme

Mebāde Kūfe diyārına gelmesün zinhār
Bu ehl-i Kūfede yokdur vefā ḡayret-i 'ār

İdüp vaşiyyeti Müslim o süst bünyāde
Şehīd olmaḳ için olmaşdı amāde [M.114b-115a/150-154]

Ömer b. Sa'd, İbn Ziyad'a yaranmak için hemen yanına gidip Müslim'in vasiyetini ona anlatmıştır. Müslim ile İbn Ziyad bir süre konuşmuştur. İbn Ziyad Kûfelilere gözdağı vermek ve gücünü göstermek için bağırmış çağırılmış Müslim de cevabını vermiştir. İbn Ziyad: "eğer seni öldürmezsem Allah beni kahretsin! Hem de öyle bir şekilde öldüreceğim ki bugüne kadar hiçbir Müslüman böyle öldürülmemiştir." demiştir. Müslim de: "Evet, sen İslam tarihinde daha önce kimsenin yapmadığı bir şeyi yapacak tıynettesin. Sen, insanı vahşi ve merhametsiz bir şekilde öldürmekten, elini ayağını kesmekten ve zafer zamanında kin kusmaktan kaçınmazsın, kimseyi affetmezsin." demiştir. (Hâdimeniş, 2019: 166).

Bir süre Müslim'i kimin öldüreceği konusunda karasız kalındıktan sonra Bükeyr b. Hamran'a görev verilmiştir. Müslim, valilik köşkünün damına çıkarılmıştır. Halk, meydanda toplanmış ve köşkün damını seyretmiştir.

Muḳarrer itdi Ziyād oḒlı bir seg-i Şāma
Çıkardı Müslimi dāru'l-emārede ṭāma

O bī-ḡayā-yı cefākār u şūm-ı bed-ṭıynet
Kılıc çeküp yüridi istedi ura ḡarbet [M. 115a/155-156]

Ḥamrānun oḒlı Bükeyr urup bir kılıc baña
Ölem bu yāre ile zelilāne yā Ḥüseyn [M.113b/112]

Daha sonra Bükeyr tarafından Müslim b. Akîl'in başı kesilmiş ve bedeni aşağıda onları izleyen halkın üzerine fırlatılmıştır. Bükeyr, ilk hamlede Müslim'i şehit edememiştir. Sonra birkaç kılıç darbesi ile şehit etmiştir. Müslim, öldürülmeden evel şehadet getirmiştir.

Üçüncü def ada çün pür-benz-i zişt-nizām
Kılıc çeküp eyledi katl-i Müslime iḳdām

Ġarîb-i Kûfe o nâmerde bir dönüp baġdı
Cigerden âh çeküp kanlı gözyaşı aġdı [M.115a/165-166]

Tamâm idüp sözini çekdi cân-ı dilden âh
Didi ki Eşhedü En Lâ İlâhe İllallah

Ķılıc yetende boġazına gözleri aġdı
Ħicâz semtine bir yâ Ħüseyn diyüp baġdı

İmâm nâ'ibini Kûfiyân-ı bî-îmân
Cefâ vü zulm ile ġol baġlı kesdiler ġurbân

Başın alup ele ġâtil-i murâdına çatdı
Yaralı na'şını tām üzre ġoymadı atdı [M.115b/183-186]

İbn Ziyad, Bükeyr'e "Müslim'i öldüreceġin sırada o ne yapıyordu" diye sormuş ve şu cevabı almıştır: "Müslim, tekbir getiriyor, tesbih ve istiġfar ediyordu. Allah'ım bizi aldatan, bize yalan söyleyen ve sonra da bizi bırakıp ölmemize sebep olan kavimle aramızda sen hükmünü ver." (Köksal, 2008: 91). Müslim, şehit edilmeden önce Kûfelilere kendisini buraya davet edenin onlar olduğunu şimdi de başının kesilmesini izleyenin yine onlar olduğunu söylemiştir. "Benim çocuklarım (İbrahim ve Muhammed) yetim kalacak onları kenarlarda bırakmayın." diyerek şunları söylemiştir:

Ħitâb kıldı ki ey Kûfiyân eviñiz âbâd
Bahâr-ı 'ömrimi itdiñiz ġazân eviñiz âbâd [M.115b/173]

Beni bu şehre getürdüz yazup kitâbetler
Ne yahşı şaġladınız mihmân eviñiz âbâd

İmâm nâ'ibine eylediniz 'aceb ġürmet
Ölen günün eyledüz ġasl-ı ġan eviñiz âbâd

Yaralı cânıma biñ yâre urdınız incimedim
Yanar bu miġnete cismimde cân eviniz âbâd

Benim başım kesilür tırupsınız temâşâya
Görir bu ġâlimi pîr ü civân eviniz âbâd

Bu faġr besdir ki öldüm vefâ-ı ġayret ilen
Utanmazsız niye bî-ġayretân eviniz âbâd

Beni kenâra çıkardıñız iki balam kaldı
Olun uşaklarıma mihrیبân eviñiz âbâd

Yetimdir anları salmayın benim kevnime
İdin anâsına olsun revân eviñiz âbâd

Bu kanlı gömlegimi birce gönderin bâri
Hüseyn-i Fâtımaya armağan eviñiz âbâd [M.115b/175-182]

Müslim b. Akîl'in şehit edildiği tarih konusunda ihtilaflar vardır. Bazı kaynaklarda Hicri 60. yılı Zilhicce ayının dokuzunda; bazı kaynaklarda ayın sekizinde şehit edildiği söylenmektedir.

2.4. Müslim b. Akîl'in Şehit Edilişinden Sonra Yaşananlar

Müslim b. Akîl, şehadet şerbetini içmiştir. Kûfe artık sessiz, Kûfe ölüm kokusu ile dolmuştur. Müslim'in gelişi ile başlayan ayaklanma hareketleri son bulmuş, yerini korku ve endişe iklimi almıştır. İbn Ziyad, Müslim'den sonra onu evinde misafir olarak kabul eden Hani b. Urve'nin de boynunu vurdurtmuştur. Daha sonra ibret alınsın diye Müslim b. Akîl ve Hani b. Urve'nin başları kesik bedenlerini Kûfe sokaklarında dolaştırmıştır. Bununla da yetinmeyen İbn Ziyad, Müslim ve Hani'nin başlarını bir mektup yazarak Şam'a Yezid'e göndermiştir. Yezid, İbn Ziyad'ın mektubunu okumuş ve kesik başların Şam şehrinin giriş kapısına asılmasını emretmiştir. Meşhur Arap şairi Ferezdak, onlar için şu ağdı kaleme almıştır:

“Ölümün ne olduğunu bilmiyorsan, meydanda Hani ve Müslim'e bak.

O pehlivanlara bak ki birinin yüzünü kılıç darmadağın etti, diğerinin ölü bedeni yukarıdan aşağıya atıldı.

Emirin emri, o ikisini dara soktu ve bu alınyazısına mahkûm etti.

Öyle ki, bir kimse geceleyn bile herhangi bir yolculuğa çıkarsa onların öldürülme hikâyesini duyar.

Ölümün rengini değiştirdiği başsız bir beden görüyorsun ve hangi yola gidersen yere dökülmüş kanlarını görürsün.” (Hâdimeniş, 2019: 176).

Müslim'in ölümünden sonra yetim kalan çocuklarının ağzından söylenen şiirler, yürekleri yakmıştır. Çocukların figan etmiş “yetim kaldık, senden ayrılalı çok ağlarız.” demişlerdir.

Selâm ola saña ey server-i zamâne baba
Koyan bizi bu vilâyetde yana yana baba

Bugün iki gice gündüzdi senden ayrılalı
Çok ağlarık yıkılıp genc-i âsitâna baba

Namâz-ı şâm zamâni dolar yüreklerimiz
Dönüpdür rengimiz hicrinde zağferâna baba

Gice ta'âm gelen vakitte kabâkımıza
Figânımız yücelüp kalğar âsmâna baba [M.109a/57-60]

Daşanda derdimiz âheste gizliyen ağlarık
Yetişmesün sesimiz küş-ı mizbâna baba

İki kanâdı sınan bülbülün düşüp kafese
Muhaldir irişek bir de âşiyâna baba

Gelüpdü şüre Muhammed çok ağlar İbrâhîm
Diyile h'âr olurmuş ey Hüdâ cihânda yetim [M.109a-109b/65-67]

Müslim'in Kûfe'ye yanında beraber götürdüğü çocukları İbrahim ve Muhammed bir süre İbn Ziyad tarafından zindanda esir edilmiş ve aç susuz bırakılmışlardır. Çocukların ayaklarına ve boyunlarına zincir vurulmuştur.

İki yetim kalup Hârişîñ elinde zelil
Olupdı renkleri mişl-i kehrübâ titrer

Gehî ana çağırırılar gehî atalarını
Tapulmaz hiç birinün derdine devâ titrer

Gelür kulağa oğul vâý şadâsı Müslimden
Yaralı na'şî dir vâ Muhammed titrer [M.116b/14-16]

Yaralı sînelerinde çü lâle dâğ-ı firâk
Yatan yeri kurı yerler baş altları toprağ [M.118b/88]

O kadar yatdılar ac susuz kurı yerde
Bedenleri düşüp âhîrde çâresiz derde [M.118b/90]

Ey bî-nevâları tâ çarğ-ı dñn kîne şî'âr
Kılup 'Abid Ziyâdın 'aseslerine dü-çâr [M.118a/76]

Muqarrer eyledi ol nâ-dürüst ü şüm şerîr
Ayağlarına urup gene de boynuna zincîr [M.118b/80]

İbn Ziyad, Müslim'in altı ay boyunca zindanda esir ettiği çocukları İbrahim ve Muhammed'i Meşkur adında bir zindancısına öldürtmek istemiştir. Meşkur, çocukları zindandan çıkartmış ve uzak bir yere götürmüştür. Meşkur, çocuklara merhamet ettiği için öldürmek yerine onları serbest bırakmıştır.

Böle rivâyet idüp râviyân-ı ğam-encâm
Diyâr-ı Kûfede tâ altı ay olunca tamâm

İki gül yüzli civânân-ı Müslim serdâr
Belâ vü miñnet-i zindânı çekdiler nâ-çâr

Ƨutup muħabbet-i âl-i peyamberi manzûr
Muraħħaş eyledi ol bî-nevâları Meşkur [M.121a-121b/1-3]

Gelende şâm olan vaķitde şeb-i deycûr
Ƨadîm ' adetlen geldi maħbese Meşkur

Düşüp ayaklarına iki tıfl-ı dil-gîrin
Açupdu şâhelerin kesdi ğıll ü zincîrin

Götürdi yanına dervâzeden çıkardı kenâr
Kemâl-i ' acz ile ' özr istedi çeküp zinhâr

Öpüp iki gözini geçdi sağına şoluna
Götürdi onları ta Ƨâdisiyyeniñ yolına

Çıkardı onlara engüşterini virdi nişân
Didi dutup yolu yek-ser olun bu semte revân

Ki Ƨâdisiyyede var bir birâderim dîndâr
Virün bu hâletimi aħvâli eyleyün izhâr

Eger ne maţlabıñız olsa cân ilen yitürir
İder Ħicâza revân tiz anañıza yitürür

O şâhzâdeleri eyleyüp revâne-i râh
Ƨatıldı menzile Meşkur dilde nâle vü âh [M.120a-120b/143-150]

Meşkur'un çocukları öldürmek yerine serbest bıraktığının haberini alan İbn Ziyad, Meşkur'u miha çekerek zulm etmiştir.

Seher zamânı haberdâr olup ' Abid Ziyâd
İdüpdiler o iki tıfl-ı bî-kesi âzâd

O nâ-kesiñ başına düşdi Ƨatl-i cân şûrı
Çeküp zebâna çağırdı ħuzûra Meşkurı

Ħitâb kıldı ki ey düşmen-i Ebû Süfyân
Seni ben eylemişem Kûfe içre zindân-bân [M.120b/151-153]

Ġazabla kıldı şadā zāde-i pelîd Ziyād
Didi dayanmayun ey kıvım-i dūn-ı bed-nihād

Ṭutup bu şahsı beni şaldı şuyūn u şeyne
Çehār miḥa çekin bağlayıñ uḡābına [M.120b/160-161]

İbn Ziyad, daha sonra Haris adındaki adamına İbrahim ve Muhammed'i yakalayıp öldürmesini emretmiştir. Çocuklar aç ve susuz şekilde yollarda gezinirken Haris onları yakalamıştır. Çocuklar, öldürüleceklerini anlamış ve vasiyet etmek için izin istemişlerdir. Daha sonra da namaz kılmışlardır.

İdek vaşiyyetimiz var daḡı beyān Ḥāriş
Ḥiṭāb kıldı ki mühlet vir el-amān Ḥāriş

Alanda izn-i vaşiyyet o iki nevrete
Gözünde kıanlı yaşı geldi 'avratun üste

Muḡammed açdı dilin eyledi beyān evvel
Didi amān ana cān kııl vaşiyyetime 'amel [M.127b/210-212]

Vaşiyyetin idüben nüh-semāya od saldı
Danışdı kelb Ḥārişe ruḡşat-ı namāz aldı

Çü kıldılar iki rek' at namāz-ı ḡācātı
Elin bülend eyleyüp itdiler münācātı [M.127b/217-218]

Namaz kıldıktan sonra iki kardeş birbirine sarılmış ve vedalaşmışlardır. Muhammed büyük olduğu için ilkin kendi başının kesilmesini istemiş, kardeşine: "Benim başım kesilirken bana taraf bakma." diyerek onu teskin etmiştir. Boğazına hançer dayanan çocuklar sırayla kelime-i şehadet getirmişlerdir.

Ezel hücum idüp İbrāhime o bed-güher
Yapuşdı kāküline kıoydı ḡalḡına ḡançer

Didi Muḡammed amān tökme kıanlı gözyaşımı
Uşakdı kıardaşım evvelce kes benim başımı [M.127b/219-220]

Kesinde başımı sen ḡançere kıaraf bakma
Uşaksın aḡlama şehzāde kıardaşım kıorḡma

O nāleden gelüben şeke Ḥāriş-i bī-pāk
Dutup Muḡammed-i mazlümü kıahr ilen çālāk

Buraḡdı mezheb ü imānı dīnden çıkdı
Sitemle şī'aların ḡānumānını yıkıdı

Ne kıldı havf-ı İlahî ne şerm-i peyamber
Teraḥḥum itmedi koydı boğazına ḥançer

Görende ḥançeri ol bî-nevâ çeküp bir âh
Didi ki Eşhedü En Lâ İlähe İllallâh [M.128a/224-228]

Haris, çocukların başını kestikten sonra bedenlerini Fırat'a atmış ve iki zavallı küçük çocuğun başlarını da bir torbaya koyarak İbn Ziyad'a getirmiştir. Yaptığı zulmü İbn Ziyad'a şu şekilde anlatmıştır:

Ġaraż o zâlim-i bî-şerm dîni müfte satup
İki bedenleri qahr-la Fırâta atup

O başları götürüp bir tere içre kıldı nihân
Diyâr-ı Kûfe taraf sür'atle oldu revân

Gidüp ḥuzûr-ı 'Abid Ziyâda nefis-i şerîr
Çıkardı koydı yere başları çü mihr-i münîr

Ḥiṭâb kıldı o şüm degâya İbn Ziyâd
Bular ne başdı ki kesüpsin ey evi ber-bâd

Cevâb virdi bu başlardı naḥl-ı ğam şemeri
Ḥanâreye urulan Müslimin yetimleri

Fiğânla vâh ile küllen cihânı doldurdım
Fırâtıñ üste kesüp başlarını öldürdüm [M.128a/235-240]

Bütün bu yaşananlardan habersiz bir şekilde Hz. Hüseyin, şehadetinden önce Müslim'in ona gönderdiği mektupta yazanlar doğrultusunda hazırlıklarını yapıp Kûfe'ye doğru yol almıştır. Çünkü Müslim, mektubunda Kûfelilerin ona biat ettiğini ve bir an önce buraya gelmesi gerektiğini bildirmişti. Halbuki mektuptan sonra Kûfeliler biatlarını bozmuş ve Müslim'i yalnız bırakmışlardı. Hz. Hüseyin'i etrafındakiler Kûfe'ye gitmemesi konusunda uyarılmışlardır. Hz. Hüseyin Salebiyye denilen mevkide bir Arapla karşılaşmış ve adam kendisine Müslim'in Kûfe'de şehit edildiğini, cesedinin sokaklarda gezdirildiği haberini vermiştir. Bunu duyan Hz. Hüseyin ve kafilesindeki herkes feryat figan etmiştir.

Diyâr-ı Kûfede cinn ü melâ'ik ağladılar
Ġarîb 'ammoğlını ḥançer ile doğradılar

Başın sağ olsun aĝa öldi nâtüvân Müslim
Seniñ yolında şehîd oldu virdi cân Müslim

Oğuşdırup yüregın mülk-i dîn-i sâlârı
Didi ne nev' -i şehîd itdiler o bî-yârı

Beyâna çekdi ' Arab söyledi eyâ şeh-i dîn
Diyâr-ı Kûfede kavm-i sitemker-i pür-kîn

' Ammoğlıñı iki ol bağı anına altân
Huzûr-ı İbn Ziyâda çekerdiler nâlân [M.131b/88-92]

Hz Hüseyin, gelmek istemeyenlerin kafileden ayrılabilceğini söylemiştir. Böylece yanında aile fertleriyle birlikte yetmiş iki kişi kalmıştır. Kafilenin yola devam ettiğini öğrenen İbn Ziyad ve askerleri onları Kerbela'ya doğru sürüklemiş ve orada on gün boyunca etrafını çevirerek suya ulaşmasını engellemişlerdir. On gün sonunda ciğerleri ve dudakları susuzluktan kurumuş olan Hz. Hüseyin ve beraberindeki yetmiş iki kişi 10 Muharrem 680'de şehit edilmişlerdir.

SONUÇ

Kerbela hadisesi, İslam tarihini derinden etkileyen ve gerek Türk edebiyatı gerekse de Arap ve İran edebiyatlarında şair ve yazarlar tarafından çokça işlenmiş bir konudur. Bu konu bağlamında yüzyıllar içerisinde birçok eser yazılmıştır. Yazılan bu eserlerin tamamına yakını Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt'in Kerbela serüvenini anlatmıştır.

Türk edebiyatında Kerbela hadisesi konusu işlenirken az da olsa Hz. Hüseyin dışındaki şehitler konu edilmiştir. Ele aldığımız *Kenzü'l-Mesâib* adlı eserin on üç başlığı altında Kerbela hadisesine bağlı olarak olay örgüsü içerisinde büyük öneme sahip olan Müslim b. Akîl'in Kûfe'de şehit edilmesi anlatılmıştır. Eserin tüm başlıklarında yoğun olarak işlenen duygu coşkunluğu Müslim b. Akîl'in anlatıldığı bölümlerde de kendini göstermektedir. Özellikle Müslim'in şehit edileceği sırada kendi ağzından söylenen beyitler ile şehadetinden sonra oğulları Muhammed ve İbrahim'in ağzından söylenen beyitler olayın vahimliğinin ne derecede olduğunu gösterecek derecede acıklı bir şekilde dile getirilmiştir.

Kenzü'l-Mesâib'de Müslim b. Akîl, on üç başlık altında 1711 beyit ve 6 dörtlükte anlatılmıştır. Eserin tamamına bakıldığı zaman başlık olarak da kişi olarak da Hz. Hüseyin'den sonra eserde en çok işlenen kişi Müslim b. Akîl'dir. Bu kadar fazla ele alınması Müslim'in Kerbela olayının habercisi olmasından gelmektedir. Müslim b. Akîl, Kerbela'nın ön şehididir. Çünkü Kerbela hadisesinin başlangıcı ve sonucu Müslim'in Kûfe'de şehit edilmesi ile yakından ilgilidir. Müslim, Kûfeliler tarafında önce Kûfe'ye davet edilmiş sonra da yalnız bırakılarak şehit edilmiştir. Bu sebeple yıllardır dillerde dolaşan "Kûfe'de vefa yoktur" cümlesi hafızalara kazınmıştır. O, şehit edildikten sonra Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt Kerbela'ya doğru sürüklenmiştir.

Bu çalışma, Müslim b. Akîl üzerine yapılacak araştırmalar için faydalı olacaktır. Ayrıca genel anlamda konusunu oluşturduğu Kerbela hadisesi çerçevesinde ele alınacak araştırmalara da yardımcı olacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akün, Ömer Faruk (1994). "Divan Edebiyatı". *DİA*. C. 9. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 389-427.
- Arslan, Mehmet; Erdoğan, Mehtap (2009). *Kerbela Mersiyeleri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Bursalı, Mustafa Necati (2017). *Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin*. İstanbul: Çelik Yayınları.
- Cebecioğlu, Ethem (1997). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara: Rehber Yayınları.
- Ceylan, Ömür (2000). *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Çağlayan, Bünyamin (1997). *Kerbela Mersiyeleri: Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Çiftçi, Cemil (2008). *Divan Şiirinde Kerbela Ağrıları*. İstanbul: Kevser Yayınları.
- Dikmen, Mehmet (2003). *Peygamberler Tarihi*. İstanbul: Cihan Yayınları.
- Doğrul, Ömer Rıza (1963). *Yeryüzündeki Dinler Tarihi*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi (2019). "Hüseyin", *DİA*, C. 18, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Güngör, Şeyma (2003). "Maktel-i Hüseyin". *DİA*. C. 27. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 456-457.
- Hâdimeniş, Ebülfazl (2019). *Sabahın Elçisi Hız. Müslim b. Akil*. İstanbul: Önsöz Yayınları.
- Kılıç, Mustafa Cemil (2017). *Kerbela Büyük Acı*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Korkmaz, Esat (2003). *Ansiklopedik Alevîlik Bektâşîlik Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Köksal, Mustafa Âsım (1993). *Peygamberler Tarihi*. Ankara: Ahıska Yayınları.
- Köksal, Mustafa Âsım (2009). *Hız. Hüseyin ve Kerbela Faciası*. İstanbul: Karaca Yayınları.
- Küntaş, Kemal (2018). *Kerbela Saadete Ermişlerin Bahçesi Fuzûlî*. İstanbul: Kalender Yayınları.
- Muhaddisi, Cevad (2018). *A'dan Z'ye Kerbela Ansiklopedisi*. İstanbul: Önsöz Yayınları.
- Öz, Mustafa (2002). "Kerbela maddesi". *DİA*. C. 25, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 274-275.
- Pala, İskender (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Polat, İsa (2016). *Kerbela Üniversitesi*. İstanbul: Kevser Yayınları.
- Toprak, Mehmet Faruk (2004). "Mersiye". *DİA*. C. 29, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 219-221.
- Turgut, Ahmet (2011). *Aşkın Şehidi*. İstanbul: Paradoks Kitap.
- Yaman, Ali (1998). *Muaviye, Yezid, Hız. Hüseyin ve Kerbela*. İstanbul: Ufuk Matbaacılık.
- Yiğit, İsmail (2006). "Müslim b. Akil". *DİA*. C. 32, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 91-92.